

Ladislav Szalay

(* 1929)

Ladislav Szalay sa narodil 23. mája 1929 v Trnave. Matka pochádzala z Moravy, otec mal maďarské korene. Po 2. svetovej vojne sa pamätník otec zamestnal na okresnom súde v Trnave. Päťdesiate roky priniesli perzekúcie rôznych skupín obyvateľov obnoveného československého štátu komunistickou vládou. Ladislav otec ťažko niesol politické procesy, ktorých svedkom bol vo svojej práci na súde. Pamätník tiež pocítil moc komunistického režimu hneď vo svojom prvom zamestnaní. Pracoval na Ekonomickom ústave Slovenskej akadémie vied a dostal za úlohu napísať odbornú prácu o ekonomike Slovenska počas 1. Československej republiky. Text však bol málo angažovaný, a tak s vedeckou prácou skončil. Následne začal pracovať pre humoristický časopis Roháč a práca ho uspokojovala a tešila. Všetko sa však zmenilo po invázii vojsk Varšavskej zmluvy, s ktorou Ladislav vyjadril nesúhlas. To viedlo k jeho prepusteniu z časopisu. Najskôr mal problémy nanovo sa zamestnať, nakoniec dostal prácu v redakcii periodika Pravda, ale so zákazom publikovať. Využil svoje kapacity na ďalšie vzdelávanie, čo zúročil neskôr po roku 1989. V porevolučnom období sa stal spoluzakladateľom strany Kresťansko-demokratického hnutia. Neskôr je zo strany vypovedaný pre odlišnosť názorov. Svoje vedomosti a vzdelanie Ladislav v roku 2018 zúročil vo vydaní knihy o propagande.

 príbeh

 podcast

Aktivita 1: Humor za socializmu

skupinová, hromadná aktivita

Cielová skupina:

základná a stredná škola

Časová dotácia:

4 vyučovacie hodiny

Téma:

socializmus, humor, cenzúra, príbehy 20. storočia, sloboda prejavu

Ciel:

Cieľom zadania je priblížiť žiakom možnosti a najmä limity, s ktorými sa stretala tlač v období socializmu. Pracovné a kreatívne podmienky v danom období je možné žiakom priblížiť prostredníctvom príbehu pamätníka, ktorý sa profesionálne realizoval v tomto odvetví v druhej polovici 20. storočia v Československu.

Pomôcky:

príbeh pamätníka, PC/tablet, tabuľa, krieda/fixky, prístup na internet

Postup:

1. fáza: Objasnenie pojmov, oboznámenie sa s pôsobením humoristickej tlače v období socializmu

(časová dotácia: 45 min + 45 min)

- Na prvej hodine učiteľ/ka rozdelí žiakov na tri skupiny.
 - > Každá zo skupín dostane úlohu zadefinovať jeden z daných pojmov: cenzúra, sloboda slova, propaganda.
 - > Žiaci si môžu pomôcť vyhľadávaním v relevantných a overených zdrojoch na internete.
 - > Na konci hodiny každá skupina v stručnosti zadefinuje svoj pojem aj s príkladmi.
- Na druhej hodine pripraví učiteľka krátku prezentáciu o tom, ako pracujú totalitné režimy s propagandou, ako funguje cenzúra a prečo nie je dovolená sloboda slova. Zameria sa najmä na obdobie socializmu v Československu a v rámci toho predstaví aj časopis Roháč.
- Tipy na materiály:
 - > [Materiál č. 1](#)
 - > [Materiál č. 2](#)
 - > Archív televízneho vysielania Noc v archíve
 - > [Materiál č. 3](#)

2. fáza: Zoznámenie sa s príbehom pamätníka

(časová dotácia: 45 min)

- Žiaci si vypočujú alebo prečítajú príbeh pamätníka.
- Následne si rozdadajú vytlačený celý príbeh pamätníka a zamerajú sa na časti príbehu, v ktorých sa pamätník venuje svojej práci v časopise Roháč. Žiaci si tieto pasáže zvýraznia.
- Záver hodiny je venovaný identifikovaniu momentov v živote pamätníka, kedy sa stretol s cenzúrou, propagandou alebo potieraním slobody prejavu.
 - > Nemusí to byť explicitne povedané v rozhovore, ale môže to vyplývať z kontextu jeho práce.

3. fáza: Propaganda a cenzúra v minulosti a v súčasnosti

(časová dotácia: 45 min)

- Prostredníctvom vedomostí z prvej fázy a príbehu z druhej fázy si žiaci s pomocou pedagóga/pedagogičky zrekapitulujú, čo znamenajú kľúčové pojmy.
- Pedagóg/pedagogička začne diskusiu o téme propagandy a cenzúry v období socializmu. Pýta sa žiakov, ako to vnímali z naštudovaných materiálov a v príbehu pamätníka.
- Následne prepája tému so súčasnosťou. Otvára diskusiu o tom, či sa dnes niekde môžeme stretnúť s danými fenoménmi. Ako pomáha rozvoj technológií propagande, a či a ako je možná cenzúra.
- Diskusiu môže pedagóg/pedagogička uzavrieť zamyslením sa so žiakmi nad tým, ako sa môžeme v súčasnosti brániť propagande a ako a či môžeme nejak identifikovať cenzúru.

Aktivita 2: Lojalita k strane

skupinová, hromadná aktivita

Cielová skupina:

základná a stredná škola

Časová dotácia:

3 vyučovacie hodiny

Téma:

príbehy 20. storočia, socializmus, politická angažovanosť a lojalnosť

Cieľ:

Prostredníctvom konkrétneho príbehu pamätníka ukázať, aký dopad mala lojalnosť alebo nelojalnosť voči komunistickej strane na súkromný a pracovný život občanov socialistického Československa.

Pomôcky:

príbeh pamätníka, PC/tablet, pero/ceruzky, papier, tabuľa, krieda/fixky, nástenka, kópie mapy Európy

Postup:

1. fáza: Zoznámenie sa s témou a príbehom pamätníka

(časová dotácia: 45 min)

- Vypočúť si alebo prečítať príbeh pamätníka.
- Následne si v triede žiaci rozdadajú vytlačený príbeh alebo, ak majú k dispozícii tablety/počítače, môžu si otvoriť príbeh aj tam.
- S pomocou učiteľa/ky budú žiaci hľadať momenty v živote pamätníka alebo jeho rodiny, v ktorých sa odzrkadľuje, že neboli dostatočne lojalní s komunistickým režimom. Takéto momenty si vypíšu alebo zvýrazia v texte príbehu.

2. fáza: Pochopenie historicko-spoločenského kontextu

(časová dotácia: 45 min)

- Cieľom tejto fázy je, aby žiaci pochopili, že komunistický režim neovplyvňoval ľudí len cez perzekúcie ako väzenie alebo priame prenasledovanie, ale boli tu aj rôzne jemné formy, ktorými režim trestal ľudí neprejavujúcich dostatočnú lojalitu voči systému.

- Učiteľ/ka si pripraví materiály a príklady, na ktorých môže žiakom ukázať, ako takéto trestanie vyzeralo. Napríklad:
 - > vyhodenie zo zamestnania,
 - > nemožnosť sa zamestnať v adekvátnom alebo aj akomkoľvek zamestnaní,
 - > neumožnenie ďalej študovať nelojálnym občanom alebo ich deťom,
 - > neumožnenie vycestovať,
 - > vydieranie a nútenie do spolupráce tajnou bezpečnosťou (ŠtB).
- Na všetky takéto situácie nájde pedagóg príklady v databáze Pametnaroda.cz cez kľúčové slová, napr. „Osoba, ktorá prišla o svoj dňvčjší vysoký sociálny statut“.

3. fáza: Pochopenie súvislostí a reflexia (časová dotácia: 45 min)

- Učiteľ/ka otvorí so žiakmi diskusiu o príbehu pamätníka aj o ďalších príbehoch, v ktorých pamätníci kvôli svojim rozhodnutiam prišli o možnosti sa realizovať alebo ich stratili ich príbuzní.
- Žiaci môžu uvažovať o tom, ako rôzne zasiahli tieto rozhodnutia a postoje vybraných pamätníkov a ich ďalší život.
- Pedagóg/pedagogička môže preniesť diskusiu na skúsenosti žiakov.
 - > Poznajú žiaci podobné príbehy z rodinnej histórie?
 - > Môžu stáť pred podobnými dilemami ľudia aj v súčasnosti?
 - > Učiteľ/ka môže upozorniť na projekt *Biela vrana*.